

תדכאו תעגנו את האשה... תלתא או תרי מנהון מהני רבנן דשאליתון קמיהו עד אקחה מועד אני, ומי יודע למתי, כי כאשר בקרוב תציג זוגתי ת' רגלה ארצה נקוה לד', אסע אי"ה עמה למרחץ, ואז יקרבו ימים הנוראים ואח"כ יש לנסוע לנשואי בני המופלג שי', ועוד אח"כ נסיעה על זמן לא מעט.

מאת ידידכם דורש שלום תורתכם

סימן יג

מהנאון ר' עקיבא איגר¹

שאלה מהרב אבדק"ק קעמפנא

מעשה פה קהלתינו שיצא קול שהר"ר מענדיל קידש בתולה גיטל בת כהר"ר הירש ליב בחופה וקידושין ונרות דולקות, והיה בשענקהוין, ועתה טוען הר"ר מענדיל, שאמרו לו אנשים לצנים שיש כאן אשה ממקום אחר שרוצית להנשא לו, וראה אותה מוכנת לנשואין והתרצה לה, אך לא ראה פניה והלך לחופה וקדשה בטבעת מתנה על מנת להחזיר שהיה לו מהר"ר משה ששאל לו הטבעת תחת החופה בפני הכלה, והגיד תחת החופה שהוא מתנה על מנת להחזיר, והיו שם הרבה עדים ואלו היה יודע שהיא בתולה לא היה מתרצה לזה, הבתולה טוענת שהוא היה שכור, ורצתה להתלוצץ בו וכסתה ראשה, והלכתי עמו לחופה והוליכו אותו כנהוג, ולאחר החופה האבע מיט איהם געטאנצט, קדושין האבע איך ניכט גענימען, כי היה הכל לשחוק בעיני, תחת החופה לקח טבעת מר' משה הג"ל אבער ניכט מקדש געוועזין.

ונתברר לפנינו שהאנשים רצו להתלוצץ בו והגידו לו שיש כאן אשה שרוצה להנשא לו, ואח"כ עשו מעשה ליצנות הג"ל והוא חשב שהכל באמת ותמים. והנה מה שצריך לגוף הדין העידו עוד עדים לפנינו ב"ד הח"מ בתורת עדות כדת.

(א) **העיד** הר"ר ברוך בר"ג, שמעתי הנשואין מהר"ר מענדיל, הלכתי לראות, ראיתיו לבוש במלבושי שבת ונרות דולקות ושלחן ערוך ושמחה רבה.

(ב) **העיד** הר"ר יוחנן, ראיתי ה"ר מענדיל לבוש בקיטל תחת החופה, ושמעתי שהגיד הרי את מקודשת לי, הקדושין לא ראיתי כ"כ מרוב אנשים שהיו שמה, רק ראיתי הולכים לחופה ושמעתי כנ"ל ונרות דולקות, ואחר

1 העתקנו חלק מתשובת רע"א במהד"ת סי' נה שעליה מתייחס רבינו בתשובה דלהלן.

אני מוטרד ומעונה מחוסר בריאת צלעתי החשובה ויקרת נפש, מהרה ישלח ד' דברו וירפאה.

אשר הרגשתי בעוברי דרך קריאה על דבריכם הוא: א. אשר ניכר מבין ריסי דברי מעלתכם, שמה שלא ידע איש לקרות האגרת הכתובה בלשון עוגליא מרב החובל זולת אנשים לא מבני אמונתינו הוא חוצין מה, ולדעתי הלא מצינו פ"ב דגיטין [יט, ב] רב פפא כי הוה אתי שטרא פרסאה קמיה הוה קרו להו לשני עכו"ם זה שלא בפני זה ומגבי ביה ממשעבדי וכש"כ דסגיא בעדות אשה.

ב. **אשר** פשוט בעיני כבודם לדברי רב החובל מקרי מסיח לפי תומו, לדעתי לפום ריהטא הא כתב הר"ן בתשובה [סי' ג] דזה הכלל כל שמתכוין להעיד אומר אותו בדבר לבדו ומי שאומר מסיח לפי תומו אינו אומר אלא בקשר ענין לפניו ולאחריו, ועד כאן לא נחלקו גדולי בעלי תשובה על תשובת מהרד"ך, אלא בגוי שנמצא בבית ישראל בענין אחר וסיפר לו כמספר שמועות ואמר פלוני מת בלי הקדם דברים אחרים, דהרד"ך [בית כ חדר כא] סבר דלא מיקרי מסיח לפי תומו, ונחלקו עליו הבאים אחריו ואומרים דרך בבא הכותי ביחוד לאיש ואמר פלוני מת, בהא הוא סברת הר"ן דלא מיקרי מסיח לפי תומו, דמה דאיתא [יבמות קכא, ב] "בא לב"ד ואמר פלוני מת השיא את אשתו מתכוין להתיר, מת סתם זה מתכוין להעיד" בא לב"ד דקתני לאו דוקא אלא ה"ה בא לאיש או לאשה, וא"כ יש לדון זה שבא בכתב מיוחד לומר לה שבעלה נסע אתו וחלה בדרך ומת בחליו, הוה כבא ואמר מת בלי קישור דברים לפניו וכי לספר מעשה בא לאשה אשר לא ידעה מתמול שלשום¹.

ג. **אשר** פשוט בעיני מעלתכם שיש בזה רק משום מים שאין להם סוף, לכאורה אין זה, כי נפל שאנן, אבל הכא דלא כתב שראה מי הנפילה כי אם כתב שהשטייערמאן [הגאון] שהפקידו רב החובל להשגיח על החולה עזבו והלך ממנו, וכאשר שב, איננו כי הפיל עצמו ונטבע שם, משמעו שיען שאיננו, ומקום חוץ לספינה סביבו אין כי אם הים על כרחך הפיל עצמו שמה, ובזה יש לדון דמדאורייתא אסורה דאימא... ע"פ המים, והוא כעין ספינה שאבדה בים דהוה אסורה מן התורה²... הפיל לא שנינו.

כל זה אני כותב למען אהבה לא לתועלת, כי דברי לא יועילו אשר להיותם בלי מיתון ועיון כלל, ...ומה לכם

1 עיי' סי' יז סי"ד, באר היטב שם ס"ק מג ופתחי תשובה ס"ק סג—ס.

2 שם סל"ד.

משה [סי' מב אות ד] הביא דברי המרדכי ודברי הרשב"א⁴, ובשו"ע [שם סעי' ד] לא הביא כלל דעת המרדכי רק דברי הרשב"א, נראה דהרמ"א הכריע שלא לחוש להמרדכי. וכן מבואר להדיא דעת הרמ"א במ"ש בשו"ת סי' ל וז"ל: "ואין להקשות ממ"ש המרדכי וכו', ותו דהרי הרשב"א ומהר"ם חולקים וראוי לסמוך עליהם".

וראית הבית שמואל [שם ס"ק ט] לסייע להמרדכי, כיון דלענין דרישה וחקירה מדמין קדושין לממון, ה"ג לענין ידיעה בלא ראייה דקיי"ל דהוי עדות בממון כדאיתא בשו"ע חו"מ סוף סי' צ, כבר דחו האחרונים לראיה זו ונביא דבריהם לפנינו, וכיון דהרמ"א כתב להכריע כהרשב"א, ודברי המרדכי סתומים, די"ל דהמרדכי מיירי שראו הטבעת בידו, וכמעט רגע דהעלימו עין מזה ראו הטבעת ביד האשה, ובענין דאי אפשר לומר דלא רצתה בקדושין ונתן לה למתנה, ידיעה כזו מהני, ובגדון דידן דלא ראו הטבעת בידה, י"ל דמודה המרדכי, דכל ההוכחות לא הוויין רק ההכנה למעשה הקדושין, אבל מ"מ דלמא לא נגמר הענין, כיון דלא ראו הטבעת בידה אולי רצה ליתן ולא נתן. וראיתי שרו"מ במכתבו הביא בשם המקנה שפירש ג"כ דברי המרדכי כדכתיבנא, אלא שכתב מעכ"ת וז"ל "וראיתי במרדכי עצמו דמיירי בלא יצא הטבעת מתחת ידו", ואני איני יודע היכן ראה מעכ"ת נ"י זה, דהא לא נזכר במרדכי דראו הטבעת בידו, אלא דכתב בסתם דאחד מהעדים לא ראה נתינת הטבעת, א"כ כי היכי דאמרינן דהלשון סובל דרך הנתינה לא ראו, אבל ראו הטבעת בידו, ה"ג י"ל דממועט רק מעשה הנתינה לא ראה, אבל ראה הטבעת בידו ובידה ואין מקום לדחות בזה דברי המקנה, וא"כ אין ספק בכוונת המרדכי מוציא מידי ודאי דהרשב"א⁵.

4 בתשובה תש"פ בשנים שהיו עומדים אחרי בית אחד ושמעו שאמר ראובן ללאה התקדשי לי באתרוג אבל לא ראו נתינה ממש, ואפילו ראו האתרוג יוצא מתחת ידה אין כאן חשש של כלום ואפילו היא מודה שלקחנו לשם קדושין דעדות ראייה ידיעה בעיא ממש". וכן בס"י אלף קצג בעדים שראו אותו נכנס לבית שאשה שם ואתרוג בידו ושמעו שראובן אמר ראי אתרוג זה אני נותן לך לקדושין ולא ראו שום נתינה מידו לידה כו', כתב "אפילו שמעו שהוא אמר אתרוג זה אני נותן לך לקדושין והיא שותקת אין כאן בית מיחוש, אפשר שלא קיבלתו, ולא עוד אלא אפילו ראינו אתרוג יוצא עכשיו מתחת ידה והיא מודה שקבלתו מידו ולשם קדושין איני רואה בו חשש קדושין שאין כאן ראייה אלא כעין ידיעה ולגבי קדושין עדות ראייה וידיעה בעיא".

5 עיי' פתחי תשובה סי' מב ס"ק יב מה שמביא בשם שו"ת חוות יאיר סי' יט ושו"ת התם סופר סי' קא ועוד. ועיי' גם בתשובת רע"א מהד"ת סי' נח שמסיק כן ומתיר לאשה להנשא בכה"ג. ובכת"י שלפנינו נמצאת תשובה זו וגוסף שם "ועכ"ז כיון דעסק ערוה רצוני שיצרף בזה עוד רב אחד מפורסם

החופה האט מענדיל הנ"ל גיטאנצט עם הכלה הנ"ל והיה שמה קול שמחה וששון, גם שתה מענדיל יי"ש קודם החופה.

(ג) **העיד** הר"ר ליזר בר"א, מענדיל הלך לחופה בקיטל, והבתולה עמדה תחת החופה בעדעקט ככלה, והלכה ג' פעמים לסבב החתן כנהוג, ושמעתי שהגיד מענדיל הרי את מקודשת לי, הקדושין ממש מידו לידה לא ראיתי.

(ד) **העיד** הר"ר אברהם לאסקער, הוליכו הר"ר מענדיל לחופה, וגם פרץ בעל כלי זמר האט הכלה בעזונגען ובעדעקט ושמעתי שהגיד מענדיל הרי את מקודשת לי, ושיבר כלי זכוכית כנהוג, והיה קול שמחה ונרות דולקות, ושושבינים הוליכו הזוג לחדר מיוחד, רק אותם אנשים שהוליכו היו עמהם באותו חדר.

(ה) **העיד** הר"ר ליב בר"ב, מענדיל הלך ועמד תחת החופה בקיטל, והר"ר פרץ האט הכלה בעזונגען אונד בעדעקט, הר"ר משה האט איהם פאהר געזאגט הרי את מקודשת והלוה לו טבעת תחת החופה לקדש כשהיה עומד שם עם הכלה, והכלה הושיטה האצבע, הטבעת אן טוהן לא ראיתי, והיו נרות דולקות וכו' כנ"ל.

(ו) **העיד** הר"ר סענדר וכאשר העידו העדים הנ"ל ששמעו ^{אמר החפ"ה} מענדיל מהר"ר מענדיל שאמר הרי את מקודשת לי, אבל לא ראה הלבשת הטבעת לידה.

(ז) **העיד** פרץ הצוחק בכלי זמר, איך האבע בעזונגען הכלה והלכו לחופה הוא בקיטל והיא בעדעקט והכל היה כמו כל חופות, שיבר כלי זכוכית, והיא הושיטה ידה לקדושין, וראיתי שקדשה כדת ואמר הרי את מקודשת לי, והלביש טבעת על ידה, וקודם החופה ראה אותה והר"ר משה גבריאלי שאל הטבעת לקדש תחת החופה. כל זה באנו אנחנו הח"מ הב"ד עה"ח על גביות עדות הנ"ל וכו'.

תשובה

לפום ריהטא נראה לענ"ד להתיר, דיש לדון דאין ממש בכל העדים שלא ראו הנתינה ממש מידו לידה, וזולת הר"ר פרץ שמעיד והוי רק עד אחד, ובזה בודאי פשוט כיון דהיא מכחשת שלא קבלה קדושין, הוי עד אחד בהכחשת בעל דבר דאין חוששין לקדושין². ומה שכתב מעכ"ת דיש לחוש לדעת המרדכי³ דלא בעינן ראיית הנתינה ממש, רק ראיית דבר מוכיח ונראה שיכול להעיד כאלו ראה גוף המעשה, לענ"ד כיון דבדרכי

2 שו"ע סי' מב סעי' ב.

3 קדושין פרק האומר (סי' תקלא).

וא"ך לכאורה אין זה מספיק למה שכתב בתומים סוף סי' צ ליישב דברי הבית שמואל הנ"ל, דדוקא בממון דלא אברי סהדי אלא לשיקרא, בזה בידיעה בלא ראיה הוי בירור להמעשה לדון עלה, אבל בקדושין דהמעשה לא חל רק בעדים, י"ל דבלא ראיה ממש לא מקרי עידי קדושין עיי"ש, א"כ בגדון דידן מתקיימת העדות של ר' פרץ, ומה דמכחשת, בזה הוויין אינך עדים בעדותן בידיעה ברורה להב"ד שהמעשה היה כך שקידשה, והיא מוכחשת מהעדים, אלא דהם לא מיקרי עידי קדושין בלא ראיה, א"כ ממילא עדות ר' פרץ בראיה ממש נתקיים, דהכחשתה מסולק עיי"ש עדים, והסברא נכונה לכאורה ודמי לדברי מהר"ם פאדווע סי' לב. **גם** בענין ההיתר הראשון ביסוד מלתא דאינך עדים הוי ידיעה בלא ראיה באמת דברי התומים אין מוכרחים, ויותר נראים דברי הבית מאיר⁶, דהמעין ברשב"א סי' אלף קצג יראה דמדמה לההיא דמנה מיניתך דנאמן לומר במתנה, אלא דבלהד"ם הוחזק כפרן וזהו רק בממון דההודאה מהני שיין הוחזק כפרן לדון כאלו הודה מנה שחייב לו, אבל בקדושין דלא מהני הודאה, ממילא לא מהני העדות כיון דיכול לומר במתנה נתן לי, וזהו תמצית דברי הרשב"א לענ"ד. [ויש לו סעד לסברא זו מסוגיא דשבועות (דף לד) מי לא בעי מידע ידעי נכרית בעל וכו', ולכאורה קשה, הא משכחת דאמר לא בעלתי והוי הוחזק כפרן, ולפי הנ"ל גיחא, דבקנס דלא מהני הודאה, לית ביה דין הוחזק כפרן, דלא עדיף מהודה במפורש]. הרי חזינן דהרשב"א מדמה גידון ידידה לההיא דמנה מיניתך, א"כ שויה הרשב"א מעשה זו דראו בידו ובידה הטבעת לידיעה בלא ראיה, מה דלא מהני בדיני

לשלוח לו ג"כ סדר הגביית עדות ולהעתיק לו מכתבי זה, ואם גם הוא יסכים אזי יצא הדבר בהיתר עיי' ב"ד של שלשה". ומוסיף עוד בענין מה שנוגע לאותה שאלה "וראוי אז לאבי הנערה למחר להשיאה ולהיות עיניו עליה שלא תתערב עם נערים, כאשר היטב חרה לי על ראותי שהיה לה ענייני דברים עם הנער אלימלך ואין ראוי כן לבנות ישראל הצנועות ובפרט שרואה שקמים עליה ללכדה".

6 שכתב שם בס"י מב דבכה"ג אין זה גם ידיעה וגם בדיני ממונות לא מהני, וכן השיג גם האבני מלואים שם ס"ק ח וכתב על דברי הב"ש "ואינו מוכרח דנהי דנימא דמהני ידיעה בלא ראיה אף בקדושין אכתי י"ל כל שלא ראו הנתינה לא מהני ידיעה וכמ"ש הרשב"א דדוקא בביאה הווי ליה ידיעה ממש כיון שלא היה שם אחר וכן מוכח מדברי הרשב"א דס"ל דמהני בקדושין ידיעה בלא ראיה דהא כתב דבעידי יתוד ה"ל אש בנעורת, ואי נימא דידיעה ממש ג"כ לא מהני בקדושין אמאי מועיל עידי יתוד אף שאש בנעורת אכתי ראיה ליכא אלא ע"כ דגם לרשב"א מהני ידיעה בלא ראיה אלא דס"ל דכל שלא ראו הנתינה אפילו ידיעה ליכא דיכול להיות שלא הגיע לידה, ועיי' מ"ש בספר קצות החשן סי' צ ס"ק ז'. ועיי' הגהות מהר"ב פרענקיל על הבית מאיר, ודברי יחזקאל סי' מ.

ממונות ג"כ, והיינו כמו במנה מיניתך דיכול לומר במתנה, והוי רק כמו אומדנא דגמל האחר בין הגמלים דלא מהני אומדנא, וההיא דחבלה בסוף סי' צ צ"ל דזהו הוי הוכחה יותר ברורה וקרוב לודאי, אבל בההיא גידון דקדושין ברשב"א דמי לידיעה דגמל האחר ומנה מיניתך, והחילוק רק לענין להד"ם דהוחזק כפרן לא שיין בקדושין כיון דהודאה לא מהני, אבל מה דמהני בדיני ממונות כההיא דחבלה מהני ג"כ בקדושין, ובדרכי משה כתב אבל הרשב"א סי' אלף קצג כתב אע"ג דאיכא הרבה אומדנות המוכחות אין כאן כלום עד שיראו עדים הנתינה ממש, ובער אנכי ולא אדע האיד מפורש כן בהרשב"א, די"ל דאם הרבה הוכחות ישנו עד שדומה לההיא דנחבל דמהני כמו בד"מ, ואפשר לומר ג"כ בגדון דהרשב"א אלף קצג וכן בס"י תשפ דזהו דוקא בלא ידענו דנתרצתה מקודם ונכנסו שניהם על דעת קדושין, דשם לא נזכר רק שראו אותו נכנס לבית שהאשה שם, וראו שהאתרוג בידו ושמעו דאמר התקדשי לי באתרוג, ואח"כ ראו האתרוג בידה, דבזה דלא ידענו שהיא רצתה שיקדש אותה, י"ל דלא רצתה ונתן לה במתנה, וזה דומה רק למנה מיניתך, אבל אלו נתכוונו תחלה שניהם למעשה קדושין י"ל דמקרי הוכחה טובא וכראיה ממש כההיא דנחבל, ובשו"ת ובתשובת מיימוני מהלכות אישות סי' א, וגדולה מזו נראה דאפילו חזו סהדי דנכנסה עמו לקדשה בכסף ולא ראו שקדשה, ולשון נכנס עמה לקדשה, ומשמע דנכנסו יחד אדעתא דהכי, אבל לעומת זה לא נזכר שם דראו הכסף בידה, אבל היכי דנכנסו יחד לקדש וראו הטבעת בידו ואח"כ בידה י"ל דהוי הוכחה מעולה ומהני, ובאופן אם גידון כן דבהוכחות רבות מודה הרשב"א דידיעה בלא ראיה דמהני בממון מהני גמי בקדושין, א"כ יש מקום לספק דבג"ד מכח ריבוי ההוכחה ההכנסה לחופה וכדומה ושמעו דאמר הרי את מקודשת לי והושטת אצבע י"ל דהוי כמו ידיעה דנחבל, וא"כ גידון דידן אפשר דלא תליא בהרשב"א ובמרדכי, דיש צד לומר אפילו להמרדכי לא מהני קדושין, דכל הוכחות לא יספיקו דנגמר המעשה, דבנחבל דרואים מעשה לפנינו שהוחבל, וכן בראו הטבעת בידו ובידה מהני הוכחה דבא לידה בתורת קדושין, והוי הוכחה לגמר המעשה אשר לפנינו, אבל בלא ראינו בידה עדיין יש ספק, שמא לא נעשה נתינה כלל ומהדר קהדרי מבלי ליתן לה הטבעת, או אפשר דגם הרשב"א מודה דהוכחות טובא כמו נ"ד י"ל דהוי כמו ראיה ממש, דידיעה זו הוי כידיעה דחבלה⁷.

7 עיי' בתשובת רע"א שם ובס"י נו עוד צדדים בענין שאלה זו והעתקנו רק את הנוגע לדברי רבנו, ועיי' שו"ת אחיעזר ח"א סי' כד שמביא תשובה זו ודן בה.

תשובת רבנו

כבוד ידידי הרב המאוה"ג רבי יוסף שמואל נ"י
אבד"ק קעמפנא.

הנ"י מילי מעליותא דשלח לי מר שאילתו בעסק הקדושין ואחוי לן חורפא ואת אשר נגזר עליו מפי כבוד אאמ"ו הגאון החסיד נ"י הגיעו הלום עת הייתי על דרך לספר רוסיא באחד העסקים, ואחרי שובי זה ימים לא נודעתי מזה בלתי היום באקראי, על כן בל יראה עוון לי על התאחרות דברי, ומחמת רבוי טרדות גם עתה אציג דברי בקיצור האפשרי כי האורך יהיה בו טורח ללא צורך. גם אינני משיב על דרך שביקש רומ"כ לחוות דעתי להלכה ולמעשה, לאשר כן צוה לו אבא מארי הגנ"י לצרף אליו דעת גדולי המורים, אבל מי אנכי ומי כמוני יגידה וערכיה לסתור או להכריע הדברים אשר ממקום קדוש יצאו כבוד אאמ"ו נ"י, אך אהיה רק כמתעלס באהובים ומהפך קצת בדברי קדשם, וגם זה לא בדברי פלפול שעברו ביניכם כי אם במה שנוגע לדון, לקוצר הזמן ועבודה רבה.

והנה אני מונה והולך בזה הנידון חקירות. שתי חקירות הראשיות הן הנה, אם טעמא של הרשב"א שבהגהת שו"ע ס"י מב ס"ד שצריך שיראו נתינת הטבעת לידה בדוקא, הוא כמו שהבינו התומים סוף סימן צ', או כמו שהבינו אבא מארי נ"י⁸, ואם המרדכי שבבית שמואל שם ס"ק יב הוא כמו שהבינו בעל אבני מלואים או כמו שהבינו רומ"מ הרב נ"י. ולפום ריהטא היה מקרבא דעתי לגבי דברי התומים בראשונה ולדברי רומ"מ בשניה⁹.

אשר לראשונה, הנה הרשב"א בחדושו ליבמות דף מה, ב הקשה קושית התוס' שם בד"ה מי לא טבלה ומדלא ניהא ליה לתרץ כהיש מפרשים בתוס' שם¹⁰ משמע דלא שמיע ולא סבירא ליה דבריהם. ולהתומים ניהא דגהי שנודע שמעשה הטבילה אמת מכל מקום ידיעה איננה עדיין כטבלה בפניהם, אבל לטעם אבא מארי נ"י, כיון ידיעה זו שטבלה וודאי הוי ידיעה אלימה, א"כ תעמוד במקום ראיה

8 דלדעת התומים ידיעה בלא ראיה בקדושין לא הוי עדות, וממילא גם אם יהיו הוכחות ברורות אינה מקודשת, ולדעת רע"א באמת ידיעה בלא ראיה הוי עדות אלא שבמקרה של הרשב"א אין הוכחות ברורות.

9 דלא בעינו לדעת המרדכי שיראו מיד אח"כ את הטבעת בידה. ולא מצאתי מפורש בדברי האבני מלואים ענין זה.

10 קושיית תוס' שם על מה שמבואר שם בגמ' בטבלה לנדחתה דהוה גם טבילה לגירות והא גירות בעינו שלשה. ותירצו "ויש מפרשים דכיון דידוע לכל שטבלה כאלו עומדים שם דמיי".

ממש ויהיה כמו שטבלה בפני הב"ד, כמו קדושין באומדנא חזקה הוי כקדושין בפני עדים¹¹.

ואשר לשניה דלכאורה נהי דסברת המרדכי דעדות ידיעה מועיל בקדושין להיות כמו עידי ראיה ממש מכל

מקום מתראוי לומר דהוה אם הידיעה באותו עת וזמן שמצאנו שראיה מועלת בו, אבל אם הוא בזמן זולת זמן הראוי, אין לנו שתועיל, דנהי דהתורה הכשירה עדות ידיעה, יש לומר דהחשיבה התורה ראיה שכלית כמו ראיה מוחשית, אבל גם ראיה מוחשית עצמה אלו היה במציאות כה"ג לראות מפנים לאתור, מאן יימר דהיה מועיל, ועל כן אם כדעת אבני מלואים דבלא ראו הטבעת בידה מיד אח"כ מודה המרדכי להרשב"א, ועל כרחך צ"ל דעד שראו לא הוי ידיעה, א"כ גם בראו אח"כ, איך למד ודימה זה לעידי יחוד והוא חלוק ורחוק מאד, דביחוד דבשהו כדי ביאה אנו שופטים שוודאי כבר בא עליה, על כן ממילא העדים הרואים שנכנסו לסתר ישפוטו גם הם מיד בשעת מעשה שעתה עושה המעשה, והרי נעשו הקדושין בפני עדים בראיית שכלם ממלאות מקום ראיה מוחשית, משא"כ בנדון המרדכי דבהאי שעתא שקידש לא היה ידיעה של כלום, ועתה בראותם הטבעת יראו את אשר נעשה מקדם, ובכה"ג בראיה חושיית עצמה מנ"ל דמהני.

אלם עד מהרה חזרתי בי מתוך דברי אלו עצמם, דשפיר יש לקיים דעת אאמ"ו נ"י דבאומדנא חזקה מודה הרשב"א, ומה דלא תירץ ביבמות כיש מפרשים הנ"ל, הוא מטעם זה עצמו דלדידיה הידיעה מועלת רק אם היא בשעה שהיה להם להיות ראיה בעיניהם אבל שם באה הידיעה רק אחר הטבילה, והמרדכי שביקש ראיה מעידי יחוד י"ל שביקש להוכיח רק גוף הדבר דעידי ידיעה בקדושין הוי כראיה ממש, אבל זה שתהיה ידיעה הבאה אחרי מעשה פועלת לאתור, זהו נלמד מסוגיא דיבמות הנ"ל משום דסבירא ליה תירוצ' היש מפרשים.

11 לכאורה היה מקום לחלק לפי מה שכתב הנתיבות ס"י לו ס"ק י' מיסוד דברי הפני יהושע קדושין סה, ה דמה דבעינו עידי קיום בקדושין הוא משום דכיון דלפינן ממזון דכדי שתיאסר על העולם בעינו שני עדים ממילא לא הוי קדושין כלל אף לגבי דנפשיהו דאין קדושין לחצאין, וא"כ י"ל דהרשב"א סובר דבעידי ידיעה כיון שיש עדים שיודעים שהיה קדושין ויכולה ליאסר על העולם על פיהם הוי קדושין, דלדידיה אין דין בחלות הקדושין שיכולין לחול רק בפני עדים אלא רק דבעינו שיהיו קדושין באופן שנאסרת על העולם ע"י קדושין אלו, משא"כ לגבי גירות דיש הלכה שהגירות תיעשה בפני ב"ד וע"י ידיעה לא מקרי בפניהם. אמנם בדברי הפני יהושע שם מבואר שבדעת הרשב"א לא נראה כן, ומה שהנתיבות כתב כן בדעת הרשב"א תמה עליו בשערי ישר ש"ז פ"ה. ולכאורה גם אי נימא דלענין קדושין ע"י העידי ידיעה מקרי בפניהם יש מקום לחלק לענין גירות אם נאמר שהב"ד הם מחילים את חלות הגירות וצריך ב"ד ממש.

ואם כנים דברי נשמע מתוכן שנים, האחד שגם לדעת אבא מארי לא יועיל להרשב"א אומדנא חזקה, כי אם כמו בנדון דידן שהיה האומדנא מחמת החופה והינומא, ובאה הידיעה בשעת מעשה הקדושין, אבל במקום שנצטרך לראית הטבעת, אף אם יהיו באופן דליכא למתלי במתנה, כגון אם נשבע מקודם שלא לתת לה מתנת חנם וכדומה, מכל מקום לא מועיל להרשב"א. שנית שהמרדכי לאו יחידאה הוא בדינו, אלא דהיש מפרשים בתוס' יבמות נמי בשיטה זו אולי.

ויש לי הרהורי דברים עוד לומר שהתוס' במקום אחר סתמו כדעת היש מפרשים, והוא בתוס' סוגיא דפתח פתוח [כתובות ט, א] ד"ה ומי אר"א הכי שאמרם בסוף הדבור "דנאמן בלא עדים לומר שמצא פתח פתוח" הוא [קשה] במובנו, אם כונתם בלא עידי זנות, או בלא עדים שנמצאה בלי בתולים. ולכונה א' יהיה דוחק דלשון פתח פתוח בלא עדים משמע דעליו קאי דאין עדים שמצאה כן, ולכונה השניה יהיה קרשיא, לאיזה צורך כתבו כן, דהא עתה קיימינן דונות שלא בפני עדים אינו אוסר, א"כ גם עדים על מצאו אותה בלי בתולים לא מהני, דמכל מקום הזנות לא היה בפניהם. אבל אם נימא דאולי בסברת היש מפרשים ניהא בכונה ב' דאלו היו עדים שמצאה בלי בתולים, היתה העדות מתקיימת בידיעה שזינתה, ואף שבאה הידיעה אח"כ היא מועלת למפרע, והרי זה כאלו ראו שזינתה¹², ואף שאינם יודעים אם תחתיו אם אינו תחתיו, מכל מקום הוי כמו עדים בקדושין ספק קרוב לו כו' דהוי קדושי ספק בעדים ה"נ הוי ספק זנות¹³.

החקירה ג' מה שחקר אאמ"ו לעולם יחיה להחמיר בנדון דידן משום עד אחד שמעיד שראה נתינת הטבעת, ואף שהיא מכחישתו, מכל מקום כיון דגם להרשב"א (לסברת התומים) מועיל האומדנא להיות עדים על אמתת המעשה, אלא דמכל מקום הוי קדושין בלא עדים, וא"כ בנדון דידן עכ"פ היא מוכחשת מעידי האומדנא, ונשאר קדושין בעד אחד. ודבר גדול דיבר הנביא והדברים ראויים אליו, אלא שאני שואל ובא בעדות ידיעה דהוי עדות מעליא לאמת הדבר אם יהיה להנטען מגו אם יהיה מגו במקום עדים, די"ל כיון דגם מגו הוא מכח אומדנא, דאמדינן שאמת יהגה חכו, אוקי אומדנא דמגו בהדי אומדנא דעדים, ואין זה מגו במקום עדים, אלא שאני אומר שאין כאן עדים מעתה כי נחלשה האומדנא ידיעה, ומהאי דפרק האומגין¹⁴ אין סתירה לזה, להמעין בריטב"א ושיטה מקובצת שם¹⁵. ולפ"ז בנדון דידן אלו הודית שקבלה הכסף אלא שהיתה מכחשת העד במה שאמר שראה הנתינה, לכאורה היה מקרי עד אחד בהכחשה דעל זה אין האומדנא מכחשת, וא"כ גם עתה שמכחשת גוף הקבלה יש לה מגו, ונפלו העדים וקמה הכחשתה.

סימן יד

לכבוד ידידי הרב כו' מו"ה אברהם אב"ד דק"ק שיראדו נ"י.

אל יחשבני כבודו לאיש אינו עומד בדבורו כי הבטחתיו ליקח מועד בין יוה"כ לסוכות לעיין בשאלתו דשאל

קידושין היא ספק מקודשת כיון שעל צד שהיה קרוב לה הרי הם ראו קדושין, משא"כ כאן שלא ראו כלל לא זנות ולא ספק זנות, אלא ראו פתח פתוח שזאת הוכחה על זנות, י"ל דהוכחה שהיא ספק הוכחה אינה הוכחה כלל. ויל"ע.
14 ב"מ פא, ב בההוא גברא דאוגר ליה חמרא לחבריה אמר ליה חזי לא תיזיל באורחא דנהר פקוד דאיכא מיא, זיל באורחא דנהר דליכא מיא, אויל באורחא דנהר פקוד ומית חמרא, כי אתא אמר אין באורחא דנהר פקוד אזלי ומיתו ליכא מיא א"ל רבא מה לי לשקר כו', אמר ליה אביי מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן. כתב רש"י "דאנן סהדי שאין אותו הדרך בלא מים".

15 בנדפס בחידושי הריטב"א שם כתב (כבר נודע שהנדפס בריטב"א על ב"מ אינו להריטב"א — ראה מבוא לחדושי הריטב"א החדשים לב"מ) "שאי אפשר לאותו דרך בלא מים בשום שעה בעולם הלכך כעדים דמיא". ובתירוץ שני בריטב"א שם כתב דהוי עדים שראו מים וכן איתא שם בשיטה מקובצת בשם הר"ר יהונתן. ועיי' תוס' כתובות יח, ב ד"ה הרי אלו נאמנים, ב"מ קי, א ד"ה א"ל, ב"ב ב, א ד"ה לפיכך, ולה, ב ד"ה ואי שמבואר דלא אמרינן מיגו במקום אנו סהדי ובפרט בנ"ד שהאומדנא אומרת לנו שיש להם שם עדים עד שנקרא שהוא מקדש בפני עדים צ"ב דברי רבנו שהמיגו יועיל נגדם. וראה בדברי רבנו סי' יד.

12 עיי' דו"ח רע"א כתובות ב, א שמובאים דברים אלו בשם רבינו. (העתקנו דבריו לקמן סי' יד הע' 17). ועיי' שערי ישר ש"ן פ"ד שמביא את דבריו וכותב "ולענ"ד נראה דאין ראיה מדברי תוס' שיהי' למפרע, דלענין זנות ודאי דגם לס"ד דגם זנות אינה אוסרת בלא עדים, מ"מ המעשה ודאי אינו בטל, ובשעה שיהיו עדים יחול האיסור... עוד יש לדון בזה דבעובדא דהב"ש והמרדכי שהידיעה היתה תוך כדי דיבור של מעשה הנתינה חשבינן כאלו היה המעשה בפני עדים כמו דמהני לשאר עניינים תוך כדי דיבור ואינו ענין למה שכתב להוכיח מדברי תוס' לענין פתח פתוח שהידיעה היתה אחר כך".

13 עיי' בית שמואל סי' ל סק"ט שכתב בשם הגהות אשר"י בהא דספק קרוב לה היא ספק מקודשת דזה רק בשני כתי עדים המחולקים אם היה קרוב לו או קרוב לה, אבל אם היה לעדים ספק אם היה קרוב לה אין חשש קדושין דהוי כאלו קידש בלא עדים. א"כ גם כאן אין עידי זנות כיון שעדות על פתח פתוח זה רק ספק זנות, אמנם כבר כתבו האחרונים שהרבה חולקים על דין זה עיי' פתחי תשובה שם, ובפרט כאן שכתב בדעת תוס' — עיי' בהמקנה קונטרס אחרון סי' ל סעי' ה שהוכיח מדבריהם גיטין עח, ב ד"ה והא דלא כהבית שמואל. ועיי' גם בית הלוי ח"ג סי' טז, אמנם גם לשיטות אלו דהוה ספק קדושין לכאורה היה מקום לדון, דבשלמא התם אמרינן דבעידי ספק